

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Tertiam Partem Summæ Theologiæ. Cum Commentariis
Reuerendiss. D. Thomæ de Vio Caietani Cardinalis S. Sixti, Et Opvscvlis
Eivsdem In tres Tomos distinctis

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

5. De causa eius.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72797](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72797)

iustitie non solum habet id quod iustitie est, sed etiam ea que sunt temperantia & fortitudinis, in quantum scilicet ea, que delectationem causant, ad temperantiam pertinent, uel terrorem incutiunt, quem fortitudo moderatur, in commutationem iustitie ueniunt. & secundum hoc ad iustitiam pertinet, & abstinere a delectabilibus, quod pertinet ad temperantiam & sustinere dura, quod pertinet ad fortitudinem.

Super questionis octauae simaginta articulum quartum

ARTICVLVS IIII.

Utrum uoluntas sit proprie subiectum penitentia.

In articulo intellige nouitiam, quod fit iustitia est uoluntas suum unicuique tribuens, ita poenitentia est uoluntas tribuens Deo ius suum pro peccato contra eum commissum. est enim (sive sit idem quo i. religio. sive non) talis uoluntas: quoniam pars est iustitie, que in actu uoluntatis consistit. Reddit autem poenitentia Deo ius suum pro offensa, confitendo, detestando, ac submitiendo se peccato. Deo iussu: hoc enim est, equale secundum quid, quod ab nomine reddi potest: quo ad poenam uero attingendo se. Et quoniam huiusmodi uoluntas ex maiori, uel minori potest affectu procedere, ideo uaria inuenitur dispositio: uere poenitentium maior minorque fructus diuine gratie inde percipiunt.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod subiectum penitentia non sit proprie uoluntas. Poenitentia enim est tristitia species: sed tristitia est in concupiscibili, sicut & gaudium. ergo penitentia est in concupiscibili.

¶ 2 Præ. Penitentia est uindicta quaedam sicut Aug. * dicit in li. de poenitentia: sed uindicta uidetur ad irascibilem pertinere, quia ira est appetitus uindictæ. ergo uidetur, quod poenitentia sit in irascibili.

¶ 3 Præ. Præteritum est proprium obiectum memoria, secundum Philosophum * in lib. de Memoria: sed poenitentia est de præterito, ut dictum est ergo poenitentia est in memoria sicut in subiecto.

¶ 4 Præ. Nil agit ubi non est: sed poenitentia excludit peccatum ab omnibus uiribus animæ. ergo poenitentia est in qualibet uirgine, & non in uoluntate tantum.

SED CONTRA. Penitentia est sacrificium quoddam, secundum illud psalm. 50. Sacrificium Deo spiritus contribulatus: sed

offerre sacrificium est actus uoluntatis, secundum illud psalm. 53. Voluntarie sacrificabo tibi. ergo poenitentia est in uoluntate.

RESPONDEO. Dicendum, quod de poenitentia dupliciter loqui possumus. Uno modo, secundum quod est passio quaedam: & sic cum sit species tristitie, est in concupiscibili sicut in subiecto. Alio modo, secundum quod est uirtus: & sic, sicut dictum est, * est species iustitie. Iustitia autem (ut in secunda parte habitum est) habet pro subiecto appetitum rationis, qui est uoluntas: unde manifestum est, quod poenitentia, secundum quod est uirtus, est in uoluntate sicut in subiecto, & proprius eius actus est propositum emendandi Deo illud, quod contra eum commissum est.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ratio illa procedit de poenitentia, sicut, quod est passio.

AD SECVNDVM dicendum, quod uindictam appetere ex passione de alio, pertinet ad irascibilem: sed appetere uel facere uindictam ex ratione de se uel de alio, pertinet ad uoluntatem.

AD TERTIVM dicendum, quod memoria est uis apprehensiuæ præteriti poenitentia autem non pertinet ad uis apprehensiuam, sed ad appetitiuam, quæ præsup-

ponit actum apprehensiuum, unde poenitentia non est in memoria: sed præsupponit eam.

AD QVARTVM dicendum, quod uoluntas (sicut in prima parte habitum est *) mouet omnes alias potentias animæ: & ideo non est inconueniens, si poenitentia in uoluntate existens, aliquid in singulis potentias animæ operetur.

ARTICVLVS V.

Utrum principium poenitentia sit ex timore.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quod principium poenitentia non sit ex timore.

Poenitentia enim incipit in displicentia peccatorum: sed hoc pertinet ad charitatem, ut supra dictum est. * ergo poenitentia magis oritur ex amore, quam ex timore.

¶ 2 Præ. Ad poenitentiam homines prouocantur per expectationem regni caelestis, secundum illud Matth. 3. & 4. Poenitentiam agite, appropinquabit enim regnum caelorum: sed regnum caelorum est obiectum spei. ergo poenitentia magis procedit ex spe, quam ex timore.

¶ 3 Præ. Timor est quidam actus interior hominis poenitentia autem non uidetur in nobis esse ex opere hominis, sed ex opere Dei, secundum illud Hier. 31. postquam conuertisti me, egi poenitentiam. ergo poenitentia non procedit ex timore.

SED CONTRA est, quod Isa. 26. dicit, sicut quæ concepit, cum appropinquauerit ad partum, dolens clamat in doloribus suis. sic factus sumus, sicut per poenitentiam, & postea subditur secundum aliam litteram. A timore tuo domine concepimus, & quasi parturimus, & peperimus spiritum salutis, id est, poenitentia salutaris; ut per præmissa patet. * ergo poenitentia procedit ex timore.

RESPONDEO. Dicendum, quod de poenitentia loqui possumus dupliciter, uno modo quantum ad habitum: & sic immediate a Deo infunditur sine nobis principali ter operantibus, non tamen sine nobis dispositiue cooperantibus per aliquos actus. alio modo possumus loqui de poenitentia quantum ad actus, quibus Deo operanti in poenitentia cooperamur. quorum actuum primum principium est Dei operatio conuertentis cor, sicut illud Thren. ultim. Conuerte nos domine ad te, & conuertemur: secundus actus est motus fidei; tertius est motus timoris seruilis, quo quis timore suppliciorum a peccatis retrahitur: quartus actus

Super questionis octauae simaginta articulum quintum & sextum.

In articulo 5. & 6. simul intelligens, actus, quibus Deo in poenitentia cooperantur, esse actus procedentes a uirtute poenitentia. Hoc in falsum est cum nullus actus illi, scilicet qui sine charitate esse possunt, præcedant poenitentiam, ut est uirtus & tamen sunt actus boni, quibus Deo cooperantur ad poenitentiam consequendam. Nec te turber actus timoris seruilis, quoniam pro timore poenitentiam sumitur, & est bonus, & non pro timore poenitentiam tantum.

In eodem articulo 6. dubium occurrit ex Scot. & Durand. an poenitentia sit uirtus acquisita. Nam Scotus ubi supra, questio. 3. tenet poenitentiam esse uirtutem acquisitam, quia uoluntas ex frequentatis actibus poenitentia potest generare in se habitum inclinatum ad similes actus, & ille erit uere uirtus: quia res similes rationi conformis. Et amplius sentit, quod potest esse informis: quia potest manere cum peccato mortali. Durand. autem ubi supra negat ipsam esse uirtutem infusam, quia nulla talis est præter theologicas.

Ad huius evidentiam sciendum est, quod esse uirtutem infusam, contingit dupliciter, uel per se, uel per accidentem. Per se quidem uirtus infusa est, quæ nec ex natura, nec ex acquisitione, sed sola infusione haberi potest, ut charitas. Per accidentem autem rem est, quæ ex suo genere nata est acquiri, sed accidit quod in hoc sit infusa, ut cum

4. di. 14. q. 3. ar. 3. q. 1. per to. & q. 4. cor.

In li. de uera & falsa poenitentia. c. 8. a medio. 10. 4.

Ca. 10. 2.

Ar. proced. 1. 2. q. 1. 6. ar. 6.

ad illud. c. 1. ar. 1. q. 1. c. 8. q. 2. ar. 1. q. 1.

ex q. 1. ar. 6.

cum Deus infantie aliquid habitum scientie moralis uel naturalis, aut habitum temperantiae seu fortitudinis. Rursum sciendum est, quod aliud est habere aliquem habitum electiuum secundum rationem rectam, & aliud est habere similem habitum secundum rationem uirtutis, uel gratia, aliud est habere habitum amoris, acquiruntur ex frequentibus actibus amandi Deum, & proximum etiam secundum regulas fidei, & aliud est habere uirtutem charitatis, habere enim uirtute charitatis, est habere habitum infusum diuidentem filios Dei a filiis perditionis: habere autem habitum acquisite charitatis non est habere huiusmodi uirtutem, quae est donum Dei ut ex se patet. His praemissis dicitur, quod poenitentia, est per se uirtus infusa, quantum adque ex frequentibus poenitentibus actibus similis habitus generari possit, inquam tamen puenit ad plenam rationem uirtutis poenitentiae: quia nunquam peruenit ad hoc, quod sit donum reconcilians Deo, ofsenso. Quod autem poenitentia sit uirtus per se infusa, ex eo patet, quod omnes ille uirtutes, quae ex suo genere ordinantur hominem secundum statum uitae gratiae, sunt ex suo genere infusae: ut pote excedentes statum uitae, quae est secundum naturam & rationem naturalem: sed uirtutem poenitentiae, constituit statum uitae, quae est secundum gratiam Dei per uirtutem scientiae & religionem, ut est circa sacramentum, circa uenerationem Dei, unius & trini, &c. Unde apparet falsum esse solas theologicas uirtutes esse infusas, & uirtutem poenitentiae posse esse infusam seu cum peccato mortali, optime, quae auctor dixisse, quod actus & habitus charitatis simul sunt in actu & habitu poenitentiae, cum iustificat impius. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

est motus spei; quo quis sub spe ueniae consequendae assumit propositum emendandi. quintus actus est motus charitatis, quo alii cui peccatum displicet, secundum seipsum, & non iam propter supplicia. Sextus actus est motus timoris filialis, quo propter reuerentiam Dei aliquis emendam Deo uoluntarius offert. Sic igitur patet, quod actus poenitentiae a timore seruilis procedit, sicut a primo motu affectus ad hoc ordinato, a timore autem filiali sicut ab immediato, & proximo principio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod peccatum primo incipit homini displicere (maxime peccatori) propter supplicia, quae respicit timor seruilis, quam propter Dei offensam uel peccati turpitudinem, quod pertinet ad charitatem.

AD SECVNDVM dicendum, quod in regno celorum appropinquante intelligitur aduentus regis, non solum praemiantis, sed etiam punientis. unde & Matth. 3. Ioannes baptista dicebat, Progenies uiperarum, quis demonstrabit uobis fugere a uentura ira?

AD III. dicendum, quod ipse est motus timoris procedit ex actu Dei conuertentis cor. unde dicitur Deut. 3. Quis det eos tale habere mentem, ut timeant me, & ideo pro hoc, quod poenitentia a timore procedit, non excludit quin procedat ex actu Dei conuertentis cor.

ARTICVLVS VI.

Utrum poenitentia sit prima uirtutum.

AD SEXTVM sic procedit. Videtur, quod poenitentia sit prima uirtutum: quia super illud Mat. 3. Poenitentiam agite, dicit gl. *Prima uirtus est, per poenitentiam punire ueterem hominem, & uitia odisse.

¶ 2. Praet. Recedere a termino, prius esse uidetur, quam accedere ad terminum: sed omnes aliae uirtutes pertinere uidentur ad accessum ad terminum (quia per omnes ordinatur homo ad bonum agendum) poenitentia autem uidetur ordinari ad recessum a malo, ergo poenitentia uidetur esse prior omnibus aliis uirtutibus.

¶ 3. Praet. Ante poenitentiam est peccatum in anima: sed simul cum peccato nulla uirtus animae inest, ergo nulla uirtus est ante poenitentiam: sed ipsa uidetur esse prima,

quae aliis aditum aperit, excludendo peccatum.

SED CONTRA est, quod poenitentia procedit ex fide, spe, & charitate, sicut iam dictum est. non ergo est poenitentia prima uirtutum.

RESPON. Dicendum, quod in uirtutibus non attenditur ordo temporis quantum ad habitum: quia cum uirtutes sint connexae (ut in secunda parte habitum est *) omnes simul incipiunt esse in anima: sed dicitur una earum esse prior altera ordine naturae, qui consideratur ex ordine actuum, secundum quod actus unius uirtutis praesupponit actum alterius uirtutis. secundum hoc igitur dicendum est, quod actus quidam laudabiles etiam tempore procedere possunt actum, & habitum poenitentiae, sicut actus fidei & spei in fornicium, & actus timoris seruilis. Actus autem & habitus charitatis simul sunt tempore, cum actu & habitu poenitentiae, & cum habitibus aliarum uirtutum. nam sicut in secunda parte habitum est, * in iustificatione impii simul est motus liberi arbitrii in Deum, (qui est actus fidei per charitatem formatus) & motus liberi arbitrii in peccatum, qui est actus poenitentiae, horum tamen duorum actuum, primus naturaliter praecedit secundum, nam actus uirtutis poenitentiae est contra peccatum ex amore Dei, unde primus actus est ratio & causa secundi. Sic igitur poenitentia non est simpliciter prima uirtutum, nec ordine temporis, nec ordine naturae: quia secundum ordinem naturae simpliciter praecedunt ipsae uirtutes a theologice, sed quantum ad aliquid est prima inter ceteras uirtutes ordine temporis, quantum ad eius actum, qui primus occurrit in iustificatione impii: sed ordine naturae uidentur esse aliae uirtutes priores, sicut quod est per se est prius eo, quod est per accidens. nam aliae uirtutes, per se uidentur esse necessarie ad bonum hominis, poenitentia autem supposito quodam peccato praesistente, sicut etiam dictum est * circa ordinem sacramenti poenitentiae ad alia sacramenta praedicta.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod gl. illa loquitur quantum ad hoc, quod actus poenitentiae primus est tempore inter actus aliarum uirtutum moralium.

AD SECVNDVM Dicendum, quod in motibus successiuis recedere a termino, est prius tempore quam peruenire ad terminum, & prius natura, quantum est ex parte subiecti, siue secundum ordinem causae materialis: sed secundum ordinem causae agentis, & finalis, prius est peruenire ad terminum, hoc enim est quod primo agens intendit, & hic ordo praecipue attenditur in actibus anime, ut dicitur in 2. physico.

AD TERTIVM Dicendum, quod poenitentia aperit aditum uirtutibus, expellendo peccatum per uirtutem fidei & charitatis, quae sunt naturaliter priores: ita tamen aperit eis aditum, quod ipsae simul intrant cum ipsa. nam in iustificatione impii simul cum motu liberi arbitrii in Deum & in peccatum, est remissio culpae & infusio gratiae, cum qua simul infunduntur omnes uirtutes, ut in secunda parte habitum est.*

Q V AESTIO LXXXVI.

De effectu poenitentiae quo ad mortaliu peccatorum remissionem, in sex articulos diuisa.

ET INDE considerandum est de effectu poenitentiae. Et primo, quantum ad remissionem peccatorum mortalium, secundo, quantum ad remissionem peccatorum uencialium, tertio, quantum ad reditum peccatorum dimissorum, quarto

Ar. prae.

1.2. q. 65. a. 1.

D. 1177.

1.2. q. 112. a. 1. & 2.

D. 1018.

q. 66. art. 4.

1.2. q. 113. ar. 7. & 8. & 9. 65. ar. 3. & 2.